

REALIZĂRI LOCUȚIONALE ALE UNOR FUNCȚII SINTACTICE

CECILIA C P ÎN , ANAMARIA PREDĂ
Universitatea din Craiova

1. Termeni ca: *locu iune, îmbinare, expresie, cli eu, sintagm , grup sintactic, îmbinare frazeologic , grupare locu ional , structur sintactic cli eizat* .a. sunt frecvent folosi i în lucr ri de gramatic , inclusiv în *GALR* i *GBLR*.

1.1. Analiza modului în care sunt utiliza i ace ti termeni în lucr ri vechi i noi de gramatic româneasc ne-a condus la urm toarea constatare. Aceste concepte nu sunt suficient de clar delimitate, în ciuda preocup rii unor lingvi ti de a stabili criterii de diferen iere a îmbin rilor lexicale fixe (Boroianu 1974, Dimitrescu 1958, Hristea 1984, Pan Dindelegan 1991 i 1994, C p în 2007 .a.). Efectul acestei delimit ri nefinalizate i dificil de realizat apare în utilizarea arbitrar , sinonimic sau inconsecvent a termenilor care denumesc unit i frazeologice.

1.2. Ca urmare a aceleia i analize, au ap rut unele întreb ri. Le formul m pe primele dou , la care vom r spunde în cele ce urmeaz . Cine ar trebui s descrie i, implicit, s denumeasc îmbin rile lexicale fixe? Termenii *locu iune, îmbinare, expresie, cli eu, îmbinare frazeologic , grupare locu ional* .a. diferen iaz fapte de limb sau sunt sinonimi?

2. Este greu de în eles pe baza c rei delimit ri conceptuale sunt folosi i ace ti termeni. Exist o iner ie în privin a accept rii i folosirii acestora, stare proprie nu doar gramaticilor, ci i tuturor dic ionarelor române ti. F r descrierea conceptelor respective, nu se pot acorda statute, nici nu se pot stabili principii lexicografice pe baza c rora s fie înregistrate combina iile lexicale fixe în inventarul lexical al dic ionarului de tip explicativ sau normativ. „Rezisten a” sau tr incia termenilor care denumesc astfel de combina ii pare a indica, pe de o parte, acceptarea aprioric a conceptelor respective, iar, pe de alta, eviden iaz nevoia clarific rii lor, prin stabilirea specificit ii fiec ruia.

2.1. Lingvi tii specializa i în frazeologie trebuie s defineasc termenii care denumesc diferitele tipuri de îmbin ri lexico-gramaticale fixe. Delimitarea conceptual poate fi acceptat sau convenit atât de autorii de gramatici, cât i de cei de dic ionare.

Observ m îns c termenii de mai sus sunt admi i i folosi i sub influen a statutului acordat când de gramaticieni, când de lexicografi.

Autorii *GBLR* acord statutul de „expresie adverbial ” locu iunilor: *de bun seam , din fericire, pe scurt, mai precis* i motiveaz acest statut prin apari ia lor în „context adverbial” (*op. cit.*: 306). Tot astfel se procedeaz i cu unele „expresii adverbiale, reprezentate de grupuri analizabile (sintactic libere), dar echivalente cu un adverb modal i ap rând în contexte specifice adverbului (*în chip str lucit, în mod sistematic, din punct de vedere teoretic, sub aspect numeric*)” (*op. cit.*: 307).

Acelea i argumente – echivalen a cu un adverb i apari ia în context adverbial – sunt valabile i în cazul locu iunilor. De altfel, la pagina 545, combina iilor *de bun seam* i *din*

fericire li se recunoaște statutul de locu iuni adverbiale.

După opinia noastră, *de bun seamă*, *din fericire*, *pe scurt*, *mai precis* sunt locu iuni adverbiale. Argumentăm acest statut prin semnificarea unitară și funcționarea adverbială a fiecărui grup, prin anularea capacității flexionare și a disponibilităților combinatorii caracteristice cuvintelor pline, prin următoarele aspecte deviante: prezența lui *seamă*, cuvânt inexistent în afara locu iunilor, prezența nemotivat semantic sau sintactic a prepozițiilor *din* și *pe*, prezența nejustificată a gradului comparativ de inegalitate (*mai precis*), grad neopozabil celui pozitiv în utilizarea locu iunal (*Sunt nehotărât în privința liceului, mai precis a profilului.*, **Sunt nehotărât în privința liceului, precis a profilului.* vs *pas mai precis*, *pas precis*), admiterea morfemelor de intensitate înaintea locu iunii: *foarte pe scurt*, *mai pe scurt*, și nu înaintea adverbului: **pe foarte scurt*, **pe mai scurt*.

În privința celui de-al doilea grup, considerăm că *din punct(ul) de vedere*, *sub aspect(ul)*, *în chip(ul)*, *în mod(ul)* sunt cvasilocu iuni. Au trei surse mixte, locu ionale și nelocu ionale: sunt lipsite de expresivitate, admit dislocarea, spre deosebire de alte locu iuni adverbiale (*din oricare punct de vedere*, *sub acest aspect*, *în alt chip*, *în același mod* vs **Dumnezeu i-a dat noroc cu acest carul.*, **Eram de toată față când...*, **Din mult nefericire, copilul s-a îmbolnăvit.*) și au câte două variante condiționate de context (*din punct de vedere social / din punctul de vedere social al tinerilor numite sociologie*, *sub aspect teoretic / sub aspectul teoriei*, *în chip special / în chipul cel mai simplu*, *în mod eronat / în modul stabilit*). Imposibilitatea de a fi utilizate fără adjectiv sau nume în genitiv, a a cum pot apărea alte substantive în grupuri prepoziționale (**Imobilele au fost expertizate din punct de vedere.*, **Amsterdam e un oraș scump din punctul de vedere.*, **E asigurată sub aspect.*, **În chip, îi mulțumesc domnului M.*, **Am instalat programul în mod.* vs *Așrit din tren.*, *Iese din cadru.*, *Zace sub dărmături.*) constituie o trăsătură specifică acestora. Cu excepția îmbinării *din punct(ul) de vedere (al)*, utilizată din ce în ce mai frecvent doar în varianta *din punct de vedere (al)*, indiferent de context (cu excepția combinației dislocate: *din acest punct de vedere / din punctul acesta de vedere*, *din punctul nostru de vedere*), variantele celorlalte sunt folosite corect.

Considerăm că termenii precum *locu iune*, *expresie*, *clie* etc. denumesc combinații lexicale diferite și, prin urmare, nu sunt sinonimi. Această aparținere în terminologia lingvistică actuală, acolo unde sinonimele – puține câte sunt – nu sunt sinfactice. Dacă s-ar admite totuși că aceste termeni intră în relație de sinonimie totală, ar fi necesară o explicație. Din punctul nostru de vedere, sinonimia acestor termeni e inacceptabilă.

3. Prin comentariul nostru asupra utilizării termenilor specifici frazeologiei de către autorii gramaticilor și ai dicționarelor, aducem în discuție fie oportunitatea acestei utilizări (justificate doar de o explicație fermă delimitare conceptuală), fie înlocuirea acestora cu un termen generic. De pildă, cu termenul *colocăție*, care denumește „o combinație lexico-semantică de două sau mai multe cuvinte, cu grad ridicat de frecvență în vorbire, combinație existentă înainte de momentul vorbirii” (Căpă în 2007: 4).

Obiectivele acestui articol sunt:

- (a) demonstrarea funcționării sintactice unitare a *locu iunilor*, funcționare prin care *locu iunile* se diferențiază de *expresii* și se aseamănă cu *cuvintele compuse* și
- (b) semnalarea posibilității de includere a realizărilor locu ionale ale funcțiilor sintactice în clasele de substituție.

3.1. În ce privește *locu iunile*, considerăm că acestea sunt combinații lexicale fixe, unitare sub aspect semantic și gramatical, caracterizate prin aspecte deviante precum:

– prezența a unor cuvinte inutilizabile în afara contextului locuțional – arhaisme (*hac, iveal, pomina, gre, toi, seam* .a.) (Pan Dindelegan 1994a: 83) și neologisme (*anvergur, augur, brio, subsidiar, tromb, unison, vog* .a.) (C p în 2007: 138);

– restrângerea, chiar pierderea autonomiei gramaticale a unor cuvinte componente (Pan Dindelegan 1991: 5 și 1994: 83-85) (*eram de fa* vs **eram de fe e, *eram de o fa, *eram de fa a* .a.m.d.);

– caracterul nemotivat contextual al unor componente sau al unor categorii gramaticale: a) pronumele *o, (î)i, le: o ia la fug, o ia razna, o ia din loc, îi d zor cu gura, le are la matematic* (Pan Dindelegan 1994: 9); b) singularul: *o ia la picior, le-am t iat macaroana, stau de vorb* (C p în 2007: 62); c) femininul: *o ia la sn toasa, cu ârâita, cu nemiluita* (*ibidem*: 62-63); d) pluralul: *din p cate, de pe vremuri, sub a tept ri, nu este în toate min ile* (*ibidem*); e) gradul comparativ de superioritate: *mai ales, mai cu seam, mai nou, mai precis* .a. (*ibidem*: 76);

– caracterul hibrid al unor forme ca: *boulea, binelea, picioarele, ascunselea, adev ratelea* .a.;

– semnificația unitară, nerezultată din însumarea semnificațiilor termenilor componenți (*a o ine una i bun, a g si cu cale, a lua peste picior* etc.) (*ibidem*, 42);

– dependența semantică a locuțiunii de un anumit context (*Am fost de fa* . cf. *s pun de fa* ; *E în stare de orice*. cf. *În stare lichid ...*; *A dat cu piciorul unei anse unice*. cf. *A dat cu piciorul în u* .; *Spectacolul are loc în sala...* cf. *Eu am loc lâng tine*.) (*ibidem*: 227);

– sintaxa internă nefirească (*a o face de oaie, a sta la îndoial, a g si de cuviin, a g si cu cale, a pune în vedere, a- i da cu p rerea, a prinde de veste* .a.) (*ibidem*, 4, 60, 63, 68, 80).

Includerea locuțiunilor în clasele de substituție ale diferitelor funcții sintactice de către autorii de gramatică este accidentală, arbitrară sau neglijată, și nu constantă sau sistemică. Cu ajutorul exemplelor oferite de motorul de căutare–găsit Google, evidențiem funcționarea sintactică a locuțiunilor, mai precis realizarea locuțională a funcțiilor sintactice. Nu avem în vedere calitatea de termen regent a locuțiunii, nici calitatea de elemente de relație a locuțiunilor prepoziționale și conjuncționale.

3.2. Locuțiunea poate fi considerat termen al opoziției *simple – compus – locuțiune*, opoziție avută în vedere de autorii GALR prin statutul de *semne lingvistice simple* (în cazul *cuvântului*) și *complexe* (în cazul *compuselor* și *locuțiunilor*). Modelul oferit de GBLR (p. 164) în clasificarea pronomelor și a adjectivelor pronominale relative poate fi generalizat și la celelalte clase lexicogramaticale. Astfel, „realitatea lingvistică” numită *locuțiune* și-ar găsi locul cuvenit. Iată câteva asemenea serii! La substantiv: *mă – floarea-soarelui/untdelemn – inere de minte*, la adjectiv: *bun – binevoitor/nou-născut – într-o ureche*, la adverb: *bine – niciodată – cât pe ce*, la verb: *a fi – a binecuvânta – a înțelege minte*, la prepoziție: *de – de pe – în ciuda*, la conjuncție: *că – deoarece – pentru că* și la interjecție: *vai – tic-tac – vai i-amar*.

3.3. Prezența unei asemenea sistematizări la nivelul claselor lexicogramaticale se va putea reflecta în alcătuirea claselor de regeni și a claselor de substituție ale funcțiilor sintactice. În cele ce urmează, completăm inventarele claselor de substituție cu realizări locuționale.

4. În grupul nominal, „potrivit unor criterii sintactice și funcțional-semantice mai riguroase, aplicate și în cazul altor funcții sintactice, se disting [...] mai multe funcții sintactice (corespunzătoare atributului din gramatica tradițională): determinant, cuantificator, modifier, posesor, complement” (GBLR: 362). Clasele de substituție ale acestora pot include și realizări locuționale.

4.1. În grupul nominal, *cuantificatorul* „se realizează doar în prezența determinantului, prin cuvinte cu sens cantitativ (cantitative). [...] În absența determinantului, cuantificatorul preia funcția sintactică de determinant [...]” (GBLR: 374).

i unele locu iuni adjectivale cu sens cantitativ au funcia de *cuantificator*, în prezența unui determinant în grupul nominal: *această mână de oameni, acea cârcă de bani, acea sumedenie de contracte, niciun pic de mil, acea groază de lucruri, vreun morman de gunoaie, această sumedenie de modele, care droaie de mall-uri, acea puzderie de stele, vreun purcoi de bani, acest vraf de acte.*

4.2. O altă funcție sintactică în grupul nominal este cea de *modificator*. În clasa de substituție a *modificatorului* pot fi incluse locu iuni, funcționarea lor cu acest rol nefiind deloc de neglijat. Funcționează ca *modificatori*:

– locu iuni adjectivale propriu-zise: *firma cu pricina, o femeie între două vârste, ni te persoane mai cu dare de mână, omul de rând, să vedeți una și mai și, oaspeți de seamă, oameni în toată firea, om de cuvânt, anul în curs, om dintr-o bucată, viaa de zi cu zi* .a.

– locu iuni adjectivale provenite din locu iuni verbale la participiu: *atențatul pus la cale, o dexteritate ieșită din comun, un miliardar trecut de prima tinerețe, planul avut în vedere, un trafic dat peste cap, funcționarul dat afară, un comportament sător în ochi* .a.

– locu iuni adjectivale provenite din locu iuni adverbiale: *printre cei din urmă, bani de ajuns, decizia pe est, bilanșul an de an, juridic ieșit de la caz la caz* .a.

– locu iuni verbale cu formă verbală de infinitiv sau de supin: *cea mai bună metodă de a-și pune minte / de înțelegere este..., O tânără are ansa de a lua parte la congresul internațional.*

4.3. În clasa de substituție a *complementului numelui* pot fi incluse locu iuni substantivale: *depășirea aducerilor aminte, exprimarea preferențelor, stăvilirea bătăliilor de joc, importanța învingătorului de minte, încheierea trecerii în revistă, evitarea inducerii în eroare* etc. și locu iuni pronominale: *venirea Domniei Sale, plecarea nu știu cui* etc.

4.4. Alături de alte realizări ale *posesorului*, adăugăm pe cele locu ionale (prin locu iuni pronominale de politețe și indefinite): *Reședința Majestății Sale, locul Domniei Voastre, măna nu știu cui, lucrarea nu știu cui* dintre voi.

5. Realizările *complementului comparativ* pot fi completate cu cele locu ionale: *Lucrează la fel de mult ca Domnia Sa., Amintirile îl dor la fel de tare ca preferențele de r. u., Aici e la fel de frumos ca peste tot., A reședința nu e la fel de simplă ca a daștilor.*

6. Autorii GBLR admit existența unui *predicat locu ional*, precizând faptul că „marcările de flexiune se atașează verbului component al locu iunii, iar locu iunea în ansamblu funcționează ca un component verbal unic, impunând restricții de formă complementelor” (*op. cit.*, 399).

Predicatul exprimat prin locu iuni verbale este bine reprezentat: *A înțelegere totul., A luat parte la spectacol., N-a băgat de seamă când ai plecat.* Aceste realizări locu ionale pot fi completate cu locu iunile adverbiale legate conjuncțional de restul enunțului: *Cu siguranță că vine., Fără doar și poate că va veni., De bună seamă că-și învârtă., Fără îndoială că își va aminti., Cu certitudine că va întreba de tine.*

7. Clasele de substituție ale *complementelor* includ și realizări locu ionale.

7.1. În ce privește realizarea locu ională a *subiectului*, autorii GBLR admit un asemenea caz, când acesta se dublează cu o locu iune pronominală reciprocă în structuri reciproce: *„Ei s-au subminat unul pe altul., Ei și-au scris regulat unul altuia.”* (*op. cit.*: 422).

Considerăm că în clasa de substituție a *subiectului* pot apărea și următoarele locu iuni:

– locu iuni substantivale provenite din locu iuni verbale: *Dacă n-ar fi fost inteligentă punerea în ecuație a lui..., Datul din gură nu face decât să-l întărească., Aducerile aminte îl copleșesc., Îl încearcă preferențele de r. u., Își face plăcere venitul de hac / datul la iveală al inamicului., Pusul la punct al celor din jur îi oferă satisfacție.*

– locu iuni verbale cu verbul la forme non-finite: *Se încearcă să se pună la cale mecanismul fraudării., A-și pune mintea răul înseamnă să fi biruit de r. u., A lua parte e prima*

condi ie., *E greu de inut minte toate astea.*, *Se cuvine a sta de vorb cu adversarul.*;

7.2. Complementul direct poate fi realizat i locu ional, prin:

– locu iuni verbale cu forme verbale nonfinite de infinitiv, gerunziu sau supin: *Poate lua în discu ie această eventualitate.*, *Te pot scoate din min i.*, *Începe a- i lua gândul de la tine.*, *Simte luându-i avânt cariera.*, *Termin de stat de vorb .*;

– locu iuni substantivale: *Simte b taia ta de joc.*, *Are multe p reri de r u.*, *Nu va uita u or înv tura de minte.*, *Salarii care vor da b t i de cap...*, *Voi face o trecere în revist a...*;

– locu iuni pronominale indefinite: *Am apucat s -i promit i pe dracu'n patru.*, *Mi-ai promis câte-n lun i-n stele.*, *Are bani, televiziuni, afaceri i câte i mai câte.*

7.3. i complementul secundar are câteva realiz ri locu ionale, în special prin locu iuni verbale cu forme nonfinite: *M-a înv at a nu-mi bate joc de al ii.*, *Te-a rugat a-i da voie s plece.*

7.4. Realizarea de baz a complementului indirect este prin nume în dativ. Realiz rile locu ionale sunt foarte rare. A a-zisele locu iuni pronominale de polite e (C p în 2007: 28 i 64-65) *Domniei Sale i-am adresat o întrebare.*, *Exist p reri favorabile Majest ii Sale.* i locu iuni pronominale indefinite: *Au dat cadouri nu tiu cui.*, *Se poate adresa te miri cui.* pot îndeplini această func ie.

7.5. În clasa de substitu ie a complementului prepozi ional, trebuie admis i realizarea prin locu iuni substantivale, pronominale i verbale: *Mizeaz pe aducerile-aminte.*, *Investi ia const în punerea în folosin a unui teren.*, *Depinde de te miri cine.*, *E preocupat de a pune la punct pe oricine i se împotrive te.*, *Recurge la a face blatul.*, *Se limiteaz la a b ga de seam .*, *Tot ce-am auzit este demn de a fi inut minte.*

7.6. O clas de substitu ie bogat i variat are numele predicativ. Această clas poate fi completat cu:

– locu iuni substantivale: *Insuccesul sta o s -mi fie înv tur de minte.*, *Cea mai jenant caracteristic e luarea peste picior a colegilor.*;

– locu iuni adjectivale: *O fi fost deschiz tor de drumuri.*, *Reporterii sunt mai grei de cap...*, *Ei sunt de-o vârst .*, *Softul e de toat jena.*, *Metoda era în vog pe atunci.*;

– locu iuni adverbiale: *A fost cât pe ce s plec.*, *E peste m sur s apreciem situa ia.*;

– locu iuni verbale cu forme non-finite: *Una din pl cerile lui este de a- i aduce aminte tinere ea.*, *Un adev rat chin este de a ine minte cuvânt cu cuvânt textual.*, *Chestia asta este de inut minte.*;

– locu iuni interjec ionale: *E vai i-amar de capul lui!*

7.7. Realiz rile locu ionale ale func iei de complement predicativ al obiectului includ locu iuni adjectivale i adverbiale: *Te-au luat drept b tut în cap.*, *L-au desemnat ca cel mai de seam dintre ei.*, *L-au denumit în fel i chip.*

8. Complementele circumstan iale (circumstan ialele obligatorii) se pot realiza i prin locu iuni adverbiale:

– de loc: *Locuie te la doi pa i.*;

– de timp: *edin a a durat pân la ziu .*, *Obiceiul sta dateaz din mo i str mo i.*;

– de mod: *Se comport în ultimul hal.*;

– cantitativ: *Apartamentul acela cost peste m sur .*

9. Clasa de substitu ie a complementului posesiv se reduce la realiz ri clitice i nominale. E posibil realizarea prin locu iuni (pronominale de polite e i indefinite), dar aceasta este rar întâlnit : *Domniei Sale i-au murit l ud torii.*, *La vederea scenei steia, îi dau lacrimile te miri cui.*

10. Grupul prepozi ional care are drept centru prepozi ia *de* sau *de c tre* este unica realizare a complementului de agent. i realizarea locu ional a acestei func ii sintactice se

reduce la locu iunile pronominale de polite e i nehot râte: *Ea a fost aleas de Domniile Voastre.*, *E ti recunoscut pe strad de nu tiu cine.*

11. Realiz rile *predicativului suplimentar* sunt foarte variate. Ad ug m acestora pe cele locu ionale prin:

– locu iuni adjectivale: *O consideram mai de cuvânt.*, *Îi credeam în vârst .*, *Îl socoteam cu scaun la cap.*;

– locu iuni adjectivale provenite din locu iuni verbale la participiu: *Veniser pu i pe har .*, *Tehnologia trebuie adus la zi.*, *Persoanele incomode trebuiau date afar .*;

– locu iuni adverbiale: *Îl tiam în ultimul hal.*, *Îi credeam la un loc.*, *Angaja ii pleac pe capete.*;

– locu iuni verbale cu forme nonfinite de gerunziu: *Câinele privea dând din coad .*, de infinitiv: *Nu-l credeam a ine minte totul.* sau de supin: *Nu mi-l imaginam de luat în calcul pentru proiect.*

12. Pentru unele *circumstan iale*, autorii *GBLR* includ locu iunile adverbiale în clasele de substitu ie.

12.1. De exemplu, admit c centrul unui grup adverbial care îndepline te func ia de circumstan ial de loc poate fi „locu iune adverbial : *în spate, nu tiu unde, te miri unde* etc.” (*op. cit.*: 530).

Ad ug m i alte realiz ri locu ionale ale circumstan ialului de loc: *Spitalul aflat la doi pa i de cheiul Dâmbovi ei ...*, *Stau pe te miri unde cu chirie.*, *Cât vezi cu ochii, sunt numai cârciumi.*, *S-a dus la dracu-n praznic.*, *Orbec iam n uc de colo pân colo.*, *Pompeii se afl la o azvârlitur de b de Napoli.*, *Au fost în l ate la tot pasul blocuri.*

12.2. La *circumstan ialul de timp*, centrul grupurilor adverbiale poate fi i o locu iune adverbial . Numeroase exemple pledeaz pentru această solu ie.

Iat câteva realiz ri locu ionale ale circumstan ialului de timp: *La un moment dat se plictise te.*, *Pân la urm ne-a convins.*, *V spunem din capul locului c ...*, *Nu mai func ioneaz de ani buni.*, *Între timp s-a transformat într-un mic SRI.*, *Pleac cu noaptea-n cap.*, *Mai întâi i-ntâi, deschidem monitorul.*

12.3. Într-o not la *circumstan ialul de mod*, autorii *GBLR* admit c „num rul grupurilor prepozi ionale care tind s se fixeze i s devin locu iuni adverbiale este destul de mare [...]” (*op. cit.*: 540).

Se sus ine ideea c locu ionalizarea unor grupuri e un fenomen datorat fix rii acestora. Se poate ad uga c orice restrângere a func ion rii unui element al grupului, restrângere care conduce la anularea autonomiei sale lexico-gramaticale (*prisos, pomin , ghiotura, toptanul, toi, van, anc, doar , îndelete, r sp r .a.*) i orice aspect deviant sau inexplicabil în sincronie al compozi iei sau / i al semnifica iei grupului (*la întâmplare, f r doar i poate, la o adic , mai cu seam , câtu i de pu în, cât pe ce .a.*) motiveaz statutul locu ional.

Este evident c una dintre cele mai frecvente realiz ri ale circumstan ialului de mod este cea locu ional adverbial : *A organizat licita ie de ochii lumii.*, *Cânt dup ureche.*, *Gr mezi de fonduri au fost cheltuite f r noim .*, *S-a târât de-a bu ilea.*, *V relatez de-a fir a p r t r enia.*, *A controlat la sânge.*, *Clikând în ne tire la mouse ...*, *Ne-am pus de poman ochelarii.*, *A în eles schema la perfec ie.*, *Investigheaz cu de-am nuntul cele întâmplare.*

12.4. *Circumstan ialul de modalitate* exprim o evaluare a vorbitorului asupra celor enun ate. Autorii *GBLR* includ locu iuni adverbiale (*de bun seam , f r doar i poate, din p cate, din fericire*) i grupuri prepozi ionale în curs de locu ionalizare (*f r îndoial , f r niciun dubiu, în mod cert, în chip necesar, într-un fel bizar*) în clasa de substitu ie a acestui circumstan ial (*op. cit.*: 545).

Frecven a locu iunilor adverbiale cu func ia de *circumstan ial de modalitate* este

deosebit de mare: *Din p cate, aten ia e îndreptat spre subiecte frivole.*, *Mai exact, au fost t ia i 63.000m³.*, *În fond, spitalul era aproape.*, *Pe de o parte, admitem asta, pe de alt parte, nu.*, *În alt ordine de idei, e greu s fii cunoscut în România.*, *Unu la mân , nu e originar din secuime, doi la mân , nu cunoa te limba român .*, *În definitiv, i slovacii tia u ce e aia o hain de la pachet.*

12.5. În clasa de substitu ie a *circumstan ialului cantitativ* sunt incluse i locu iunile adverbiale de cuantificare (*cât mai mult, de ajuns, mai mult sau mai pu in, din ce în ce*) i „toate m rcile gradelor de intensitate [...]: *colosal de, cumplit de, extraordinar de, grozav de, impresionant de, uimitor de, înfrico tor de, negr it de, nespus de etc.*” (op. cit.: 548).

Pe primul loc în inventarul de „m rci expresive ale grad rii”, autorii *GBLR* a az „m rcile semigramaticalizate, aflate la limita dintre gramatical i lexical: [vreme] *colosal de rece, cumplit de rece, extraordinar de rece, grozav de rece, teribil de rece etc.*” (op. cit.: 216). Lista acestora, care cuprinde adjective adverbializate i supine (inversate) adverbializate în tiparul respectiv, este mult prea bogat , încât s se poat admite gramaticalizarea lor. Se pot admite o semigramaticalizare a unora: *grozav de, teribil de, nemaipomenit de* i, mai ales, func ionarea ca m rci expresive ale superlativului a celor mai multe: *colosal de, fabulos de, fantastic de, fenomenal de, negr it de, neînchipuit de, uimitor de, uluitor de, sfâ ietor de, nesperat de, cumplit de, nespus de etc.*

Transformarea acestor combina ii în morfeme gramaticale ale superlativului ar trebui s aib drept consecin includerea lor într-o clas cu inventar limitat, or lucrul acesta nu pare posibil în acest stadiu al limbii.

Exist câteva locu iuni de cuantificare care marcheaz un superlativ i, prin uniformizarea interpret rii m rcilor grad rii, ele pot fi incluse în clasa de substitu ie a cantitativului: *E nespus de frumoas , E ti îngrozitor de singur.*, *Este atât de înalt .*, *Schema e cât se poate de simpl .*

Alte locu iuni adverbiale pot avea func ia de circumstan ial cantitativ: *Ardei umplu i jumi-juma cu legume i carne ...*, *Înainteaz pu în câte pu in.*, *Am l udat-o cu asupra de m sur .*, *Unui str in pe jum tate cucerit ...*, *Se s turase pân peste cap.*, *Singurul target cât de cât interesant.*

12.6. i în clasa de substitu ie a *circumstan ialului instrumental*, sunt posibile realiz ri locu ionale, adverbiale i verbale cu forme non-finite: *Datinile sunt transmise prin viu grai.*, *Mul umesc pe aceast cale conducerii...*, *Scriem despre un filozof f când uz de cuvintele noastre.*, *Am ajuns acolo inând cont de sfaturile primite.*

12.7. Unica realizare a *circumstan ialului sociativ* este grupul prepozi ional, cu prepozi iile *cu* sau *fr* . În acest grup, pot ap rea i locu iunile pronominale de polite e i indefinite: *Merge cu Domnia Voastr / Excelen a Sa / nu tiu cine / te miri cine.*

12.8. În clasa de substitu ie a *circumstan ialului de rela ie*, pot ap rea i câteva realiz ri locu ionale: *Un fel de X, iscusit la tras sfori.*, *Era dibaci în tras cu urechea / în pus la cale comploturi.*, *Este destoinic la pe it.*, *Sunt mode ti din fire.*

12.9. Autorii *GBLR* includ, în clasa de substitu ie a *circumstan ialului de cauz* , locu iunile adverbiale: *de ce, de aceea, de asta.* Se pot ad uga grupuri adjectivale cu centru locu ional. Acesta poate fi:

– locu iune adjectival propriu-zis : *De s rac cu duhul ce era, omul nu putea pricepe...*, *De b tut în cap, a încurcat r spunsurile.*

– locu iune adjectival provenit din locu iune verbal la participiu: *De neb gat în seam , s-a sup rat.*, *De luat la rost cum a fost, Matei s-a fâstâcit.*, *Pus pe butuci cum era, combinatul n-a mai putut fi privatizat.*

– locu iune verbal cu form de gerunziu, în special negativ: *Neb gând bine de*

seam , a intrat în aria calului., *Neaducându- i aminte* versurile, s-a oprit din recitat., *Neluând în calcul* această eventualitate, n-a acordat importanța cuvenită discuiilor., *Neavând în vedere* prejudiciile, soluția nu e corectă .

Mai puțin frecvent este realizarea prin locuțiune substantivală precedată de prepoziție sau prin locuțiune adverbială : *Este cercetat pentru luare de mit* ., *A greșit din nebgare de seam* ., *În necunoștință de cauză* , a ratat calificarea.

12.10. În clasa de substituție a circumstanțialului de scop, GBLR include „grupul adverbial cu centru o locuțiune adverbială de tipul *de ce, de aceea, de asta*” (op. cit.: 568).

Se pot adăuga locuțiunile adverbiale *dintr-adins, într-adins, de aia, pentru asta: Uneori am impresia că alege cele mai proaste soluții parcă dintr-adins, ca și ...*, *Legile au fost luate sate ambigue într-adins, ca și avem o porție de scapare*., *De-aia* au murit tinerii la revoluție, *ca noi și ne putem bucura de libertate*., *A venit după bani, de aceea* îți vorbește frumos.

Pot fi adăugate și locuțiunile verbale la modul infinitiv: *Repet pentru a-și pune mintea*., *Se poartă astfel, pentru a fi băgat în seamă* ., *S-au întâlnit pentru a pune la cale un complot*., *Îl a teaptă pentru a-l lua la rost*.

12.11. În clasa de substituție a circumstanțialului condițional, autorii GBLR au inclus grupul adverbial având „centru un adverb de tipul *altminteri, altfel, astfel, a a [...]*” (op. cit., 573-574).

Considerăm că, alături de aceste adverbe, pot apărea și locuțiunile adverbiale: *la o adică* , *la nevoie, în caz contrar* (această locuțiune adverbială este o anafora de tip pro-frază): ... *fotbaliștii dispun la o adică să dezvolte toate dedesubturile vieții de sclav; În Siberia, la nevoie, se circulă și cu blindate.*; *Vino, în caz contrar* [dacă nu vii], *mă sună!*

În grupul verbal cu centru formă non-finită de gerunziu apare în clasa de substituție a condiționalului. Primul exemplu din GBLR „*F când abstractie de ultima dispută, putem spune că relația lor a fost până acum amicală* .” conține o locuțiune verbală la gerunziu. Având în vedere frecvența locuțiunilor verbale la gerunziu cu funcție de condițional, se impune completarea clasei de substituție cu această realizare locuțională : *Răspunsul la problema sus-menționată poate fi dat numai înănd seama de cele două mari tendințe ale dreptului comercial.*, *Se va administra numai luând în calcul riscul și beneficiul.*, *Puteți afla mai multe, luând parte la sesiunile de informare*.

Nu la fel de frecvent este apariția locuțiunii adjectivale cu funcție de condițional. Totuși, cele de proveniență locuțională verbală (frecvent precedate de semiadverbul *numai*) pot realiza această funcție: *Numai pus la punct, s-ar potoli.*, *Numai scos din minți, ar putea face orice.*, *Pus în aplicare, planul ar aduce beneficii reale*.

12.12. La realizările circumstanțialului concesiv, autorii GBLR utilizează termenul *grupare* pentru *cu toate acestea / astea*: „În asociere cu demonstrativul *acestea / astea*, având rol anaforic pentru că trimite la un segment de enunț, **gruparea s-a fixat** pentru a exprima un circumstanțial concesiv.” (subl. ns.) (op. cit.: 580). Forma invariabilă de feminin-neutru plural a demonstrativului – formă nemotivat contextual –, neadmiterea substituției cu demonstrativul de departare (**Plouă, cu toate aceleași plimb.*), substituție posibilă în alte contexte (*A venit cu toate astea / cu toate alea*), topică fixă a cuantificatorului totalizant, spre deosebire de topică sa mobilă din combinații libere [*I-am greșit cu toate acestea toate (fapte) / I-am greșit cu toate acestea.*, *Făcea minuni cu toate acestea (lucruri) / Făcea minuni cu toate astea.*], topică fixă antepusă a grupului în raport cu verbul regent, opus topicii frecvent postpusă a grupului liber (*S-a asociat cu toate astea.*, *A apărut cu toate astea puse pe cap.*) și semantica sa concesivă, dependentă de un anumit context (*E liniștită, cu toate astea, e ceva ce îl neliniștește*. cf. *La naiba cu toate astea!*) sunt argumente ale statutului de locuțiune adverbială al acestui grup, specializat pentru

exprimarea concesiei, într-un anumit context (*Are multe prietene și a venit cu toate acestea la petrecere.* vs *O durea capul. Cu toate acestea, s-a dus la bibliotecă să studieze.*).

La realizările prin grup verbal, grup adjectival, grup adverbial (în special cu focalizatori adverbiali: *chiar, și, nici*), ar trebui adăugate și ipostazele locuționale ale centrilor de grup: **Chiar (și) luând aminte** la efect, tot nu veți descoperi cauza., **Chiar dat afară**, tot n-a priceput că -i va fi greu., **Chiar cu scaun la cap**, și tot s-a înecat., **Nici în rușul capului**, n-ar recunoaște că a greșit.

12.13. Alături de realizarea propozițională a circumstanțialului consecutiv, apare și realizarea prin grup prepozițional care include fie un grup verbal cu centru infinitiv, fie un grup nominal. În grupul verbal, se pot adăuga locuțunile verbale: *E destul de mare, pentru a-ți aminti tot restul vieții că s-a întâmplat.*, *Niciun subiect nu-i pare suficient de interesant spre a-i atrage atenția.*

Există frecvente „consecutive cu sens superlativ”, mai precis, construcții și subordonate similare consecutivei și având sens superlativ. Considerăm că ar trebui extinsă interpretarea drept cantitative și asupra acestor „consecutive”, deoarece semantica lor este, în principiu, înțelegătoare, una superlativă: *echipa și până-n dinți, marxist până în mlaștile oaselor, eram îndrăgostit până în vârful unghiilor, Te bat de nu te vezi.*, *oportunist și el până la dea pe dinafară*, *N-au decât să plătească până la viață și pe nas.*, *Citesc carduri de credit până la pic ochii în gură de somn.*

Rămân însă consecutive acele construcții care prezintă ideea de „consecință” și admit transformarea în subordonate consecutive: *suprațel și până la absurd* „încât frizează absurdul”, *emoționat până la extaz* „încât cade în extaz”, *comunist credincios până la fanaticism* „încât ajunge fanatic”, *faza repetată până la saturație* „încât ajungi la saturație”, *era pregătit până în cel mai mic detaliu* „încât nu fusese uitat nici cel mai mic detaliu”, *sala umplută până la refuz* „încât nu mai era nici un loc”.

12.14. *Opoziționalul* are o clasă de substituție cu doi termeni: grup prepozițional și propoziție conjuncțională sau relativă. Destul de rar, pot apărea locuțuni în grupurile incluse în grupul prepozițional: **În loc de aducere aminte**, eroii noștri au parte de uitare., *A cercetat doar în birou, în loc de peste tot.*, *Se grăbește să acționeze, în loc de a mai sta pe gânduri.*

12.15. În seria realizărilor circumstanțialului cumulativ pot fi adăugate și locuțunile substantive: **Pe lângă lucrurile de cuvânt** în plenul reuniunii, în aceste zile au avut loc mese rotunde ..., **Dincolo de pererile de rău exprimate**, ar fi fost nevoie de o explicație., **Pe lângă inducerea în eroare a celor care accesează site-ul primăriei**, a fost postat numele lui MD, însuși cu fotografia lui ZC., locuțunile adjectivale: **Afară de destupat la minte**, mai este și harnic. **În afară de bătăuș în cap**, mai este și leneș., locuțunile verbale în grup prepozițional, cu forme verbale non-finite de infinitiv sau supin: *Bineînțeles că face și altceva, în afară de a ne lua la rost.*, *Ar fi vrut și altceva, în afară de a lua parte la întrunire.*, **În afară de bătăuș la cap** toată ziua, ne mai și jighește., locuțunile adverbiale: *Ar fi mers și altundeva, decât de jur împrejur.*

În enunțul *Nici măcar nu e bun la gust și, pe deasupra, este foarte scump.*, locuțunea adverbială *pe deasupra* va fi considerată o construcție metadiscursivă cu funcția unui modalizator adverbial apreciativ. Prin referire la propoziția *Nici măcar nu e bun la gust*, locuțunea *pe deasupra* are rol anaforic, având semnificație cumulativă: *Pe lângă că nu e bun la gust ... sau În afară că nu e bun la gust ...* Tot modalizatori adverbiali apreciativi sunt și locuțunile adverbiale: *în afară de asta / pe lângă asta / în plus de asta / în plus / mai mult / mai mult de asta / mai presus de asta...*

12.16. În clasa de substituție a circumstanțialului de excepție, pot apărea diferite locuțuni (precedate de propoziția *decât*, de locuțunea adverbială restrictivă *mai puțin* și de locuțunile prepoziționale *în afara* și *în afară de*): *N-a venit altcineva decât Domnia Voastră.*

Nu face nimic altceva **decât a pune la cale** tot felul de scenarii., **În afar de b tut în cap**, nu e nicicum altfel., *Vino oricând, mai pu in cu noaptea-n cap.*

13. În clasa de substitu ie a *apozii*, apar i diferite locu iuni (adverbiale, adjectivale, verbale, substantivale): *Îi voi spune direct, adic pe leau., Vine foarte devreme, adic cu noaptea-n cap., E prost, adic b tut în cap., O hot râre lovit de nulitate, adic egal cu zero., Are o pl cere deosebit de a crea scenarii, adic de a pune la cale diverse strategii., Loialitatea i ascultarea, adic datul din cap aprobativ.*

14. F r excep ie, toate func iile sintactice se realizeaz i prin locu iuni. Locu iunile verbale cu forme verbale finite i non-finite apar în cele mai multe clase de substitu ie. Locu iunile adjectivale apar, în special, în clasa de substitu ie a modificatorilor (vechile attribute), a numelui predicativ i a predicativului suplimentar. Locu iunile adverbiale intr , de regul , în clasele de substitu ie ale circumstan ialelor.

15. Mereu e nevoie de o (re)sistematizare a descrierii materialului lingvistic. Din perspectiva func ion rii sintactice unitare a locu iunilor, sistematizarea poate fi realizat mai întâi la nivel morfologic, prin organizarea claselor lexico-gramaticale pe baza opozii *simple – compus – locu iune* i apoi la nivel sintactic, prin includerea locu iunilor în clasele de regen i i de substitu ie ale func iilor sintactice.

BIBLIOGRAFIE

- Bidu-Vr nceanu, Angela, Cristina C l ra u, Liliana Ionescu-Rux ndoiu, Mihaela Manca , Gabriela Pan Dindelegan, 2005, *Dic ionar de tiin e ale limbii*, edi ia a 2-a, Bucure ti, Editura Nemira.
- Boroianu, Ioana, 1974, „Conceptul de unitate frazeologic ; tipuri de unit i frazeologice” (I, II), *Limb i literatur* , 1 i 3, p. 24-34 i 243-247.
- C p în , Cecilia, 2007, *Elemente de frazeologie*, Craiova, Editura Universitaria.
- Dimitrescu, Florica, 1958, *Locu iunile verbale în limba român* , Bucure ti, Editura Academiei.
- Gramatica limbii române*, vol. I i vol. al II-lea, Bucure ti, Editura Academiei, 1966.
- Gu u Romalo, Valeria (coord.), 2008, *Gramatica limbii române*, vol. I *Cuvântul*, vol. al II-lea, *Enun ul*, Tiraj nou, revizuit, Bucure ti, Editura Academiei Române (GALR).
- Hristea, Theodor, 1984, „Frazeologia i importan a ei pentru studiul limbii române”, *Limb i Literatur* , nr. 1, p. 5-14
- Pan Dindelegan, Gabriela (coord.), 2010, *Gramatica de baz a limbii române*, Bucure ti, Editura Univers Enciclopedic Gold (GBLR).
- Pan Dindelegan, Gabriela, 1991, „Locu iuni sau grupuri sintactice libere (analizabile)?”, *Limb i Literatur* , 1, p. 5-8.
- Pan Dindelegan, Gabriela, 1994a, *Teorie i analiz gramatical* , edi ia a II-a, Bucure ti, Editura Coresi.
- Pan Dindelegan, Gabriela, 1994b, „Pronumele «o» cu valoare neutr i func ia cliticelor în limba român ”, *Limb i literatur* , XXXIX, 1, p. 9-16.

PHRASEOLOGICAL REALISATIONS OF CERTAIN SYNTACTIC FUNCTIONS

(Abstract)

We have examined the way phraseological units are conceived in a few recent works. We have noted the growing interest of linguists in delimiting them and, as a consequence, the incorrect use of specific terminology. We have tried to highlight the fact that phraseological units behave unitary from a syntactic point of view as well, a fact which can contribute to a rethinking of the description of the linguistic reality.